Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Прарэктар па вучэбнай рабоце і адукацыйных інавацыях
_________________ В. І. Чупрыс
“13” жніўня 2018

Рэгістрацыйны № УД-5190/вуч.

БЕЛАРУСКАЯ АНАМАСТЫКА

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці

1-21 80 11 - “Мовазнаўства”

2018 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове АСВА 1-21 81 05-2012, пастановы “Аб унясенні змен і дапаўненняў у некаторыя пастановы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь” ад 27.12.2018 № 163 і вучэбных планаў Рэг. № Д 21-249/вуч. ад 26.05.2017, № Д 21з-276/вуч. ад 26.05.2017

СКЛАДАЛЬНІК:

Гапоненка Ірына Алегаўна, прафесар кафедры гісторыі беларускай мовы, доктар філалагічных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай гісторыі беларускай мовы філалагічнага факультэта
(пратакол № 10 ад 11.05.2018 г.)

Вучэбна-метадычнай камісіяй філалагічнага факультэта БДУ
(пратакол № 6 ад 31.05.2018 г.)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

“Беларуская анамастыка” – вучэбная дысцыпліна па выбару цыкла дысцыплін спецыяльнай падрыхтоўкі. У ходзе засваення дысцыпліны навучэнцы (магістранты) павінны атрымаць веды адносна структурна-семантычнай і функцыянальна-камунікатыўнай спецыфікі надзвычай важнай часткі слоўнікавага складу мовы – анамастычнай лексікі. На сённяшні дзень анамастычныя пытанні не разглядаюцца ў базавых курсах лінгвістычнага профілю першай ступені адукацыі, нягледзячы на тое, што анамастыка з’яўляецца важнай часткай сучаснай філалагічнай культуры. Наяўнасць сістэматызаваных ведаў у анамастычнай сферы – істотная адзнака кваліфікаванасці для магістрантаў, якія ўваходзяць як прафесіяналы ў сучасную грамадска-моўную практыку і практыку філалагічных даследаванняў. Паколькі анамастыка мае выразны міждысцыплінарны характар (звязана з гісторыяй, этнаграфіяй, фальклорам) і акумулюе інфармацыю па іншых дысцыплінах (“Дыялекталогія”, “Гісторыя беларускай мовы”, “Сучасная беларуская мова”), яе засваенне будзе садзейнічаць фарміраванню высокага ўзроўню лінгвістычнай і сацыякультурнай кампетэнцыі і паспрыяе паглыбленай навукова-тэарэтычнай падрыхтоўцы спецыялістаў як для далейшага навучання (у аспірантуры), так і для выкладчыцкай дзейнасці.

Асноўныя **мэты** вывучэння дысцыпліны – авалоданне тэарэтычнымі ведамі ў галіне анамастыкі з улікам беларускай нацыянальнай спецыфікі і набыццё практычных уменняў для ўсебаковага лінгвістычнага аналізу розных онімных класаў.

Задачы вывучэння дысцыпліны:

- засваенне тэарэтычных ведаў адносна: а) адрознення анамастычнай лексікі ад апелятыўнай і спецыфікі онімаў як моўных элементаў; б) асаблівасцей функцыянавання онімаў у сістэме мовы; в) класіфікацыі беларускай анамастычнай лексікі;
- азнаямленне з асноўнымі дасягненнямі айчыннай і замежнай анамастычнай навукі;
- засваенне асноўных анамастычных паняццяў і авалоданне метадамі даследавання анамастычнага матэрыялу;
- фарміраванне ўяўленняў пра нацыянальную спецыфіку беларускай анамастычнай сістэмы;
- атрыманне інфармацыі пра гісторыю ўзнікнення і этапы фарміравання беларускіх уласных найменняў: антрапонімаў (імёнаў, прозвішчаў, імёнаў па бацьку, мянушак, псеўданімаў) і тапонімаў (айконімаў, мікратапонімаў, гідронімаў);
- фарміраванне навыкаў нарматыўнага пісьмовага афармлення анамастычных адзінак антрапонімаў (уласнабеларускіх і запазычаных)у галіне правапісу, словазмянення, транслітарацыі.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен

ведаць:

- спецыфічныя адрозненні апелятыўнай і анамастычнай лексікі паводле семантыка-паняційных сувязяў, гісторыка-сацыяльнай абумоўленасці, паходжання, фанемнага складу, граматычных асаблівасцей;
- функцыі розных відаў онімаў у беларускай анамастычнай сістэме;
- асноўныя этапы ў фарміраванні беларускай анамастычнай сістэмы і асаблівасці іменалагічнага працэсу на кожным з гэтых этапаў;
- разнавіднасці афіцыйных і неафіцыйных найменняў, іх функцыянальныя адметнасці і правілы словазмянення;
- розніцу паміж навуковай і народнай анамастычнай этымалогіяй і асноўныя крыніцы, паводле якіх верагодна ўстанавіць паходжанне і семантыку асабовых уласных імёнаў і геаграфічных найменняў;
- характэрныя рысы літаратурных онімаў і іх ролю ў канве мастацкага твора;

умець:

- вылучаць анамастычныя адзінкі ў агульнамоўным кантэксце і класіфікаваць іх; карыстацца анамастычнымі паняццямі і тэрмінамі;
- ажыццяўляць карэктны арфаграфічны запіс антрапанімічных адзінак, умець іх скланяць і транслітараваць;
- практычна прымяняць прынцыпы палевай методыкі арганізацыі анамастычнага матэрыялу ў межах канкрэтнага мастацкага твора і ў пісьменніцкім ідыястылі ўвогуле;

валодаць:

- навыкамі выкарыстання навуковай літаратуры ў даследчай працы;
- методыкай падрыхтоўкі дакладаў і паведамленняў на навуковых канферэнцыях, курсавых і дыпломных работ па прапанаванай тэматыцы.
- прынцыпамі перадачы анамастычных адзінак з мовы на мову і правіламі міжмоўнай транспартацыі літаратурных онімаў.

У выніку вывучэння дысцыпліны “Беларуская анамастыка” ў магістрантаў фарміруюцца наступныя **кампетэнцыі**:

Акадэмічныя:

АК-1. Здольнасць да самастойнай навукова-даследчай дзейнасці (аналіз, супастаўленне, сістэматызацыя, абстрагаванне, мадэляванне, праверка дакладнасці дадзеных, прыняцце рашэнняў і інш.). Гатоўнасць генераваць і выкарыстоўваць новыя ідэі.

АК-2. Метадалагічныя веды і даследчыя ўменні, якія забяспечваюць рашэнне задач навукова-даследчай, навукова-педагагічнай, кіраўнічай і інавацыйнай дзейнасці.

АК-3. Здольнасць да самаадукацыі.

Сацыяльна-асобасныя:

САК-1. Удасканальваць і развіваць свой інтэлектуальны і агульнакультурны ўзровень, дамагацца маральнага і фізічнага ўдасканалення сваёй асобы.

САК-2. Карыстацца адной з дзяржаўных моў Рэспублікі Беларусь і іншай замежнай мовай як сродкам дзелавых зносін.

САК-6. Лагічна, аргументавана і ясна будаваць вуснае і пісьмовае маўленне, выкарыстоўваць навыкі публічнай прамовы, вядзення дыскусіі і палемікі.

САК-8. Паважліва і беражліва ставіцца да гістарычнай спадчыны і культурных традыцый, талерантна ўспрымаць сацыяльныя і культурныя адрозненні.

Прафесійныя:

Навукова-педагагічная і вучэбна-метадычная дзейнасць

ПК-3. Асвойваць і ўкараняць у навучальны працэс інавацыйныя адукацыйныя тэхналогіі.

ПК-4. Кіраваць навукова-даследчай працай навучэнцаў.

ПК-5. Планаваць і арганізоўваць выхаваўчую работу з навучэнцамі.

ПК-6. Ажыццяўляць маніторынг адукацыйнага працэсу, дыягностыку навучальных і выхаваўчых вынікаў.

Навукова-даследчая дзейнасць

ПК-7. Кваліфікавана праводзіць навуковыя даследаванні ў галіне адукацыі.

ПК-8. Распрацоўваць практычныя рэкамендацыі па ўкараненні навуковых даследаванняў, планаванні і правядзенні эксперыментальных даследаванняў, навукова-тэхнічную дакументацыю.

Праектная дзейнасць

ПК-9. Прымяняць сучасную метадалогію ў сферы адукацыі, выкарыстоўваць сродкі аўтаматызацыі праектавання, афармляць праектную дакументацыю.

ПК-10. Праводзіць аналіз праектнай дзейнасці ў гуманітарнай сферы, распрацоўваць прапановы па павышэнні эфектыўнасці планаваных даследаванняў.

Арганізацыйна-кіраўнічая дзейнасць

ПК-11. Прымаць аптымальныя кіраўчыя рашэнні.

ПК-12. Асвойваць і рэалізоўваць кіраўнічыя інавацыі ў прафесійнай дзейнасці.

Інавацыйная дзейнасць

ПК-13. Распрацоўваць планы і праграмы арганізацыі інавацыйнай дзейнасці, навукова абгрунтоўваць інавацыйныя праекты ў прафесійнай дзейнасці.

ПК-14. Праводзіць даследаванні, заснаваныя на інавацыйных тэхналогіях і методыках (навукова-даследчая дзейнасць).

ПК-15. Выкарыстоўваць дасягненні навукі і перадавых тэхналогій у адукацыйнай і навукова-даследчай сферах.

Сувязь з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі

Вывучэнне дысцыпліны “Беларуская анамастыка” ажыццяўляецца з апорай на веды, атрыманыя магістрантамі пры засваенні асноўных раздзелаў дысцыпліны “Сучасная беларуская мова”: фанетыкі, марфалогіі, словаўтварэння, сінтаксісу, лексікі, а таксама дысцыплін “Гістарычная граматыка беларускай мовы”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”, “Беларуская дыялекталогія”.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

Дысцыпліна вывучаецца на II курсе ў 3-ім семестры магістрантамі дзённай і завочнай форм навучання.

Агульная колькасць гадзін, якія адводзяцца на вывучэне дысцыпліны “Беларуская анамастыка” на дзённай і завочнай форме навучання складае 162 гадзіны, колькасць аўдыторных гадзін – 42. Аўдыторныя гадзіны размяркоўваюцца па відах заняткаў наступным чынам: на *дзённай* форме навучання 20 гадзін лекцыйных заняткаў, 18 гадзін практычных заняткаў, 4 гадзіны – КСР; на *завочнай* форме навучання 16 гадзін лекцыйных заняткаў, 10 гадзін практычных заняткаў, 16 гадзін – КСР.

Форма выніковай атэстацыі – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

ТЭМА 1
УВОДЗІНЫ. АНАМАСТЫКА ЯК НАВУКА, ЯЕ МЕСЦА Ў СІСТЭМЕ ФІЛАЛАГІЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІН

1.1. Прадмет і задачы курса. Месца курса ў сістэме філалагічнай навукі, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі (гісторыяй літаратурнай мовы, лексікалогіяй, сучаснай літаратурнай мовай, дыялекталогіяй). Значэнне анамастыкі як крыніцы ведаў для іншых лінгвістычных і нелінгвістычных дысцыплін. Метады анамастычных даследаванняў. Роля курса ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў магістратуры.

1.2. Анамастычная лексіка ў агульнай моўнай сістэме. Асноўныя паняцці анамастычнай навукі, сутнасць базавых анамастычных тэрмінаў. Спецыфіка анамастычнай лексікі ў параўнанні з агульнай лексікай па наступных параметрах: семантыка-паняційных сувязях, гісторыка-сацыяльнай абумоўленасці, паходжанні, фанемным складзе, асаблівасцях словаўтварэння і словазмянення. Працэсы анімізацыі, апелятывацыі, трансанімізацыі. Віды онімаў.

1.3. Айчынная і замежная анамастычная лексікаграфія. Лексікаграфічная сістэматызацыя розных тыпаў онімаў: асабовых імёнаў, айконімаў, мікратапонімаў, урбонімаў, гідронімаў і інш. Перспектыўныя кірункі беларускай анамастычнай лексікаграфіі.

ТЭМА 2
АНТРАПАНІМІКА ЯК РАЗДЗЕЛ АНАМАСТЫКІ. СПЕЦЫФІКА БЕЛАРУСКАЙ АНТРАПАНІМІІ.

2.1. Беларуская антрапаніміка як навука. Антрапаніміка як раздзел анамастыкі, яе тэарэтычныя і практычныя задачы. Праблема перыядызацыі ўсходнеславянскай антрапаніміі. Славянская антрапанімічная сістэма сярод іншых іменалагічных сістэм свету.

2.2. Асабовыя імёны. Асноўныя этапы фарміравання беларускага антрапанімікона (дыхрысціянскі, хрысціянскі, новы перыяды). Адраджэнскі перыяд (XIX – пачатак XX ст.) як своеасаблівы этап ў гісторыі беларускага іменаслова.

2.3. Імёны па бацьку. Гісторыя ўзнікнення імёнаў па бацьку; імёны па бацьку ў беларускай іменалагічнай практыцы. Функцыя гэтага іменалагічнага элементу пры называнні беларусаў на пачатку XX стагоддзя.

2.4. Прозвішчы. Гісторыя станаўлення прозвішчаў. Час узнікнення прозвішчаў у сусветнай іменалагічнай практыцы. Прычыны ўтварэння прозвішчаў: гістарычныя, сацыяльныя, эканамічныя. Сацыяльная прырода прозвішчаў. Распаўсюджанне прозвішчаў на славянскіх тэрыторыях сярод розных сацыяльных груп насельніцтва.

Класіфікацыя беларускіх прозвішчаў. Групы прозвішчаў у залежнасці ад значэння матывацыйных слоў. Асноўныя словаўтваральныя тыпы беларускіх прозвішчаў. Агульнаславянскія, агульнаўсходнеславянскія, уласна беларускія тыпы. Асноўныя прыметы беларускага прозвішча.

2.5. Спецыфіка жаночага іменавання. Адрозненні ў жаночым і мужчынскім іменаванні і яго прычыны. Неафіцыйныя найменні жанчын па мужу і дзяцей па бацьку. Розныя тыпы жаночага іменавання ў старажытнасці і на сучасным этапе.

2.6. Неафіцыйныя найменні ў антрапанімічнай сістэме. Спецыфіка індывідуальных мянушак як іменалагічных адзінак. Роля гэтага іменалагічнага элемента на розных этапах развіцця славянскага і беларускага іменніка. Родавыя празванні. Псеўданімы, саманазовы, нікі як антрапанімічная разнавіднасць.

ТЭМА 3
ТАПАНІМІКА ЯК РАЗДЗЕЛ АНАМАСТЫКІ. БЕЛАРУСКАЯ ТАПАНІМІЯ ЯК ВАЖНЫ ФРАГМЕНТ НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ.

3.1. Тапаніміка як раздзел анамастыкі. Тапаніміка як навука пра ўласныя найменні геаграфічных аб’ектаў. З гісторыі беларускай тапанімікі. Развіццё тапанімічнай навукі на сучасным этапе.

Віды класіфікацый тапонімаў. Разнавіднасці тапанімічных найменняў.

3.2. Айконімы. Іх структурныя і семантычныя разнавіднасці. Шляхі і заканамернасці ўзнікнення айконімаў, матывы і тыпы намінацыі, іх развіццё, функцыянаванне, тэрытарыяльнае і моўнае распаўсюджванне. Натуральныя трансфармацыі айконімаў і нематываваныя перайменаванні населеных пунктаў.

3.3. Мікратапонімы. Мікратапонімы як своеасаблівымі памяткі мінуўшчыны, увасабленне ў мікратапанімічных найменнях фактаў народнага жыцця і быту, гістарычных падзей, сацыяльных і геаграфічных ўмоў былых часоў, даўнейшых асаблівасцей землекарыстання і землеўпарадкавання. Разнавіданасці мікратапанімічных найменняў.

3.4. Гідронімы. Гідранімія як найбольш старажытны пласт тапанімічнай лексікі. Першыя ўпамінанні назваў беларускіх рэк і азёр у летапісах і старых картаграфічных матэрыялах. Разнавіднасці найменняў водных аб’ектаў (семантычныя групы і словаўтваральныя тыпы).

ТЭМА 4
ЛІТАРАТУРНАЯ АНАМАСТЫКА

4.1. Спецыфіка літаратурнай анамастыкі. Онімы як элементы структуры мастацкага твора. Імя як крыніца інфармацыі пра персанаж. Імя і сюжэт твора. «Гаворачыя» прозвішчы і імёны, выкарыстанне такога прыёму ў творах беларускіх аўтараў. Вобразна-выяўленчыя функцыі антрапонімаў у творах вядучых беларускіх пісьменнікаў (В.Дуніна-

Марцінкевіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, М. Гарэцкага, Кандрата Крапівы, У. Караткевіча і інш).

Імя як маркер інтэртэкстуальнасці.

4.2. Спосабы і прыёмы іменавання персанажаў. Гістарычная і сацыяльная абумоўленасць літаратурнай анамастыкі. Эвалюцыя спосабаў іменавання персанажаў мастацкіх твораў: ад абстрактнага гістарызму да рэалістычнага вымыслу. Антанамасія як мастацкі прыём.

ТЭМА 5
ПРАКТЫЧНАЯ АНАМАСТЫКА

5.1. Праблемнае поле практычнай анамастыкі. Рэгламентацыя напісання, словазмянення, прынцыпаў транслітарацыі онімаў як важнейшая ўмова іх нарматыўнага функцыянавання. Прычыны неўнармаванасці пісьмовага афармлення ўласных імёнаў. Шляхі анамастычнай стандартызацыі.

5.2. Арфаграфічнае афармленне анамастычнай лексікі. Неабходнасць спецыфічнага падыходу да пісьмовага афармлення онімаў. Два супрацьлеглыя спосабы пісьмовай перадачы онімаў у перыяд фарміравання правапісных традыцый на пачатку XX стагоддзя. Супярэчлівыя арфаграмы з онімамі (уласнабеларускімі і запазычанымі) у сучаснай пісьмовай практыцы.

5.3. Скланенне онімаў. Асаблівасці скланення беларускіх прозвішчаў на пачатковым этапе фарміравання новай беларускай літаратурнай мовы (XIX – пачатак XX стагоддзя). Сучасныя правілы словазмянення онімаў.

5.4. Перадача беларускіх онімаў па-руску. Праблемныя моманты рускай перадачы беларускіх уласных імёнаў, прапановы па іх нармалізацыі. Дзеючыя нарматыўныя дакументы, якія рэгламентуюць перадачу беларускіх онімаў па-руску.

5.5. Пытанні транслітарацыі онімаў лацінскай графікай. Вядучыя міжнародныя прынцыпы раманізацыі нацыянальнай анамастычнай лексікі. Прымяненне традыцыйнай беларускай лацінкі для перадачы тапонімаў у лацінаграфічных кантэкстах. Транслітарацыя беларускіх антрапонімаў лацінскай графікай: аналіз дзеючай сістэмы беларуска-англійскай лацінкі, прапановы па яе ўдасканаленні.

5.6. Транспартацыя онімаў у іншамоўныя тэксты. Перадача онімаў на іншыя мовы ў агульнамоўных і мастацкіх кантэкстах. Пытанні перакладу анамастычнай лексікі. Праблема захавання іменалагічнай адэкватнасці пры перакладзе.

5.7. Вызначэнне матывацыйных асноў онімаў. Навуковая і народная этымалогія ўласных імёнаў. Онімы з «цёмнай» этымалогіяй, магчымыя спосабы і шляхі яе расшыфроўкі.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА
(дзённая форма навучання)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін					колькасць гадзін КСР	формы кантролю ведаў
		лекцыі	практычныя заняткі	семінарскія заняткі	лабараторныя заняткі	іншае		
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
1	**Тэма 1. Уводзіны. Анамастыка як навука, яе месца ў сістэме філалагічных дысцыплін.**	**4**					**2**	
	1.1. Прадмет і задачы курса.	2						
	1.2. Анамастычная лексіка ў агульнай моўнай сістэме.	2						
	1.3. Айчынная і замежная анамастычная лексікаграфія.						2	тэматычныя паведамленні
2	**Тэма 2. Антрапаніміка як раздзел анамастыкі. Спецыфіка беларускай антрапаніміі.**	**8**	**2**				**2**	
	2.1. Беларуская антрапаніміка як навука.	1						
	2.2. Асабовыя імёны.	1						
	2.3. Імёны па бацьку.	1	1					практычныя заданні
	2.4. Прозвішчы.	3	1					практычныя заданні

	2.5. Спецыфіка жаночага іменавання.	2						
	2.6. Неафіцыйныя найменні ў антрапанімічнай сістэме.						2	вуснае апытванне тэматычныя паведамленні
3	**Тэма 3. Тапаніміка як раздзел анамастыкі. Беларуская тапанімія як важны фрагмент нацыянальна-культурнай спадчыны.**	**5**	**3**					
	3.1. Тапаніміка як раздзел анамастыкі.	2						
	3.2. Айконімы.	1	1					вуснае апытванне
	3.3. Мікратапонімы.	1	1					вуснае апытванне
	3.4. Гідронімы.	1	1					вуснае апытванне
4	**Тэма 4. Літаратурная анамастыка.**	**3**	**1**					
	4.1. Спецыфіка літаратурнай анамастыкі.	1	1					вуснае апытванне
	4.2. Спосабы і прыёмы іменавання персанажаў.	2						даклад
5	**Тэма 5. Практычная анамастыка.**		**12**					
	5.1. Праблемнае поле практычнай анамастыкі.		2					вуснае апытванне
	5.2 Арфаграфічнае афармленне анамастычнай лексікі.		2					тэст
	5.3. Скланенне онімаў.		2					кантрольная праца

	5.4. Перадача беларускіх онімаў па-руску.		1					даклад
	5.5. Пытанні транслітарацыі онімаў лацінскай графікай.		1					тэст
	5.6. Транспартацыя онімаў у іншамоўныя тэксты.		2					вуснае апытванне
	5.7. Вызначэнне матывацыйных асноў онімаў.		2					даклад

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА
(завочная форма навучання)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін					колькасць гадзін КСР	формы кантролю ведаў
		лекцыі	практычныя заняткі	семінарскія заняткі	лабараторныя заняткі	іншае		
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
1	**Тэма 1. Уводзіны. Анамастыка як навука, яе месца ў сістэме філалагічных дысцыплін.**	**2**					**2**	
	1.1. Прадмет і задачы курса.	1						
	1.2. Анамастычная лексіка ў агульнай моўнай сістэме.	1						
	1.3. Айчынная і замежная анамастычная лексікаграфія.						2	тэматычныя паведамленні
2	**Тэма 2. Антрапаніміка як раздзел анамастыкі. Спецыфіка беларускай антрапаніміі.**	**4**	**2**				**4**	
	2.1. Беларуская антрапаніміка як навука.						2	тэматычныя паведамленні
	2.2. Асабовыя імёны.	1	1					
	2.3. Імёны па бацьку.	1						практычныя заданні
	2.4. Прозвішчы.	1	1					практычныя заданні

	2.5. Спецыфіка жаночага іменавання.	1						
	2.6. Неафіцыйныя найменні ў антрапанімічнай сістэме.						2	вуснае апытванне тэматычныя паведамленні
3	**Тэма 3. Тапаніміка як раздзел анамастыкі. Беларуская тапанімія як важны фрагмент нацыянальна-культурнай спадчыны.**	**5**	**3**				**3**	
	3.1. Тапаніміка як раздзел анамастыкі.	1						
	3.2. Айконімы.	2	1				1	вуснае апытванне
	3.3. Мікратапонімы.	1	1				1	вуснае апытванне
	3.4. Гідронімы.	1	1				1	вуснае апытванне
4	**Тэма 4. Літаратурная анамастыка.**	**3**					**1**	
	4.1. Спецыфіка літаратурнай анамастыкі.	1					1	вуснае апытванне даклад
	4.2. Спосабы і прыёмы іменавання персанажаў.	2						
5	**Тэма 5. Практычная анамастыка.**	**2**	**5**				**6**	
	5.1. Праблемнае поле практычнай анамастыкі.	2						вуснае апытванне
	5.2 Арфаграфічнае афармленне анамастычнай лексікі.		1				1	тэст
	5.3. Скланенне онімаў.		1				1	кантрольная праца

	5.4. Перадача беларускіх онімаў па-руску.		1				1	практычныя заданні
	5.5. Пытанні транслітарацыі онімаў лацінскай графікай.		1				1	тэст
	5.6. Транспартацыя онімаў у іншамоўныя тэксты.		1					вуснае апытванне
	5.7. Вызначэнне матывацыйных асноў онімаў.						2	даклад

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ВУЧЭБНАЯ ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Беларуская антрапанімія / Г. М. Мезенка, Г. М. Дзеравяга, В. М. Ляшкевіч, Г. К. Семянькова. – Віцебск, 2009.
2. Бірыла, М. В. Беларускія антрапанімічныя назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых моў (рускай, украінскай, польскай) / М. В. Бірыла. – Мінск, 1963.
3. Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія: Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы / М. В. Бірыла. – Мінск, 1966.
4. Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія: Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск, 1969.
5. Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія: Структура ўласных мужчынскіх імёнаў / М. В. Бірыла. – Мінск, 1982.
6. Бірыла, М. В. Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў / М. В. Бірыла. – Мінск, 1988.
7. Жучкевич В.А. Общая топонимика / В. А. Жучкевич. – Минск, 1980.
8. Мезенка, Г. М. Беларуская анамастыка / Г. М. Мезенка. – Мінск, 1997.
9. Шур, В. Анамастычная лексіка ў беларускай мастацкай літаратуры / В. Шур. – Мінск, 2002.
10. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны. Беларуская антрапаніміка і тапаніміка / В. Шур. – Мінск, 1998.
11. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны: Беларуская антрапанімія і тапанімія / В. Шур. – Мазыр, 2018.
12. Шур, В. З гісторыі ўласных імёнаў / В.Шур. – Мінск, 1993.
13. Шур, В. Онім у мастацкім тэксце: Манаграфія / В. Шур. – Мінск, 2006.

Дадатковая

14. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск, 1994 (раздзелы «Анамастыка» і «Антрапанімія»).
15. Бондалетов, В.Д. Русская ономастика: учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности № 2101 “Русский язык и литература” / В.Д. Бондалетов. – М., 1983.
16. Гапоненка, І.А. Беларускія прозвішчы: Упарадкаванне правапіснага афармлення // Роднае слова. – 2006. – № 5. – С. 37-40.
17. Гапоненка, І.А. Перадача беларускіх прозвішчаў лацінкай // Роднае слова. – 2007. – № 6. – С. 22-26.
18. Гапоненка, І. А. Перадача беларускіх прозвішчаў па-руску // Роднае слова. – 2007. – № 4. – С. 37-40.
19. Гапоненка, І.А. Скланенне прозвішчаў // Роднае слова. – 2006. – № 6. – С. 29-33.

20. Лемцюгова, В. П. Антрапанімія I – Імёны (с. 339–347); Антрапанімія II – Прозвішчы (с. 435–442) / В. П. Лемцюгова // Słowiańska onomastyka. Encykłopiedia : T. 1 / pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej przy współudziale Jerzego Dumy. – Warszawa–Kraków, 2002.
21. Лемцюгова, В.П. Беларуская айканімія. Лінгвістычны агналіз назваў населеных пунктаў Мінскай вобласці / В.П. Лемцюгова. – Мінск, 1970.
22. Лемтюгова, В.П. Восточнославянская ойконимия апеллятивного происхождения / В.П. Лемтюгова. – Минск, 1983.
23. Лемцюгова, В. П. Тапонімы распавядаюць / В. П. Лемцюгова. – Мінск : Литература и искусство, 2008.
24. Мурзаев, Э.М. Слово на карте / Э.М. Мурзаев. – М., 2001.
25. Никонов, В. А. География фамилий / В. А. Никонов. – М., 2008.
26. Никонов, В.А. Имя и общество / В. А. Никонов. – М., 1974.
27. Орфография собственных имён. – М., 1965.
28. Ратнікава, І. Аб некаторых спрэчных пытаннях словаўтварэння імя па бацьку ў сучаснай беларускай мове // Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1991. – № 12. – С. 70-75.
29. Ратникова, И.Э. Имя собственное: от культурной семантики к языковой / И.Э. Ратникова. – Минск, 2003.
30. Рогалев, А.Ф. Этнотопонимия Беларуси (на фоне этнической истории) / А.Ф. Рогалев. – Гомель, 1993.
31. Рылюк, Г.Я. Истоки географических названий Беларуси (с основами общей топонимики) / Г.Я. Рылюк. – Минск, 1997.
32. Рымша, В.П. Беларускія антрапонімы балтыйскага паходжання // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 6. – С. 46-50.
33. Свашенко, А.А. Происхождение так называемых “тёмных” белорусских фамилий в свете учения А.А. Потебни об именах // А.А. Потебня – исследователь славянских взаимосвязей: Тез. Всесоюз. науч. конф. – Харьков. – 1991. – Ч. 2. – С. 38-40.
34. Суперанская, А. В. Имя через века и страны / А. В. Суперанская. – М., 2007.
35. Суперанская, А. В. О русских фамилиях / А. В. Суперанская, А. В. Суслова. – СПб., 2008.
36. Суслова, А. В. О русских именах / А. В. Суслова, А. В. Суперанская. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Ленинград, 1991.
37. Сцяцко, П.У. Да праблемы скланення прозвішчаў на *–а, -я* // Рэгіянальныя асаблівасці ўсходнеславянскіх моў: Тэз. дакл. і паведамл. - Гомель. – 1990. – С. 103-105.
38. Усціновіч, А. К. Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV–XVIII стст.) / А. К. Усціновіч. – Мінск, 1975.
39. Усціновіч, А. К. Гістарычная антрапанімія / А. К. Усціновіч // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 6. – С. 46–50.
40. Усціновіч, Г. К. Імёны-мянушкі ў гродзенскіх і брэсцкіх актах XV-XVII стст. // Лінгвістычныя даследаванні. – Мінск. – 1968. – С. 143-156.

41. Шумская, І. А. Антрапонімы, якія характарызуюць знешні выгляд чалавека (на матэрыяле гаворак Брэстчыны) / І. А. Шумская // Дыялекталогія і культура беларускай мовы : тэз. рэсп. навук.-практ. канф. – Мінск, 1991. – С. 189–192.

42. Юркенас, Ю. Основы балтийской и славянской антропонимии / Ю. Юркенас. – Вильнюс, 2003.

43. Nazewnictwo na pograniczach etniczno-kulturowych. Studia Sławistyczne. – T. 1. Białystok, 1999.

44. Nazwy własne na pograniczach kulturowych. Studia Sławistyczne. – T. 2. Białystok, 2000.

45. Onomastyka literacka. – Olsztyn, 1993.

Даведачная

46. Анамастычны слоўнік твораў Якуба Коласа / склад. Г.У. Арашонкава і інш.; пад рэд. М.В. Бірылы. – Мінск, 1990.

47. Баскаков, Н. А. Русские фамилии тюркского происхождения / Н. А. Баскаков. – М., 1979.

48. Блакітны скарб Беларусі : энцыклапедыя. – Мінск, 2007.

49. Веселовский, С. Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии / С. Б. Веселовский. – М., 1974.

50. Гурская Ю.А. Словарь имён собственных в поэзии М.Богдановича / Ю.А.Гурская. – Минск, 1997.

51. Жучкевич, В. А. Краткий топонимический словарь Белоруссии / В. А. Жучкевич. – Минск, 1974.

52. Завальнюк, У. М. Слоўнік асабовых уласных імён / У. М. Завальнюк, В. К. Раманцэвіч. – Мінск, 2017.

53. Казаков, В. С. Именослов: Словарь славянских имён и прозвищ с толкованием их значения и происхождения / Вадим Казаков. – Москва–Калуга, 2007.

54. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Мін. вобл. : нармат. давед. / І. А. Гапоненка [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2003.

55. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Гродзен. вобл. : нармат. давед. / І. А. Гапоненка [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2004.

56. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Гомел. вобл. : нармат. давед. / Н. А. Багамольнікава [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2006.

57. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Магілеўс. вобл. : нармат. давед. / І. А. Гапоненка [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2007.

58. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Віцеб. вобл. : нармат. давед. / У. М. Генкін [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2009.

59. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь : Брэсц. вобл. : нармат. давед. / І. А. Гапоненка [і інш.] ; пад агул. рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск, 2007.

60. Никонов, В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М., 1966.

61. Подольская, Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М., 1988.

62. Рагаўцоў, В. І. Анамастычны слоўнік Магілёўшчыны / В. І. Рагаўцоў, С. Я. Кечык ; Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова. – Магілёў : МДУ, 2000.

63. Редько, Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – Київ, 1966.

64. Справочник личных имён народов РСФСР. – М., 1979.

65. Суперанская, А. В. Словарь народных форм русских имён / А.В. Суперанская. – М., 2010.

66. Трійняк, І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – Київ, 2005.

67. Тупиков, Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имён / Н. М. Тупиков. – СПб., 1903.

68. Федосюк, Ю. А. Русские фамилии : популяр. этимологич. сл-рь / Ю. А. Федосюк. – 7-е изд., стереотип. – М., 2011.

69. Яшкін, І. Я. Беларускія геаграфічныя назвы / І. Я. Яшкін. – Мінск, 1971.

70. Tichoniuk, B. Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od wieku XVI do roku 1839 / Bazyli Tichoniuk. – Zielona Góra, 2000.

ПРЫКЛАДНЫ ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ КСР

Тэма: “Айчынная і замежная анамастычная лексікаграфія”.

Заданне. Падрыхтаваць кароткія вусныя тэматычныя паведамленні, у якіх асвятляліся б наступныя пытанні:

а) у чым заключаецца спецыфіка лексікаграфічнай апрацоўкі анамастычнага матэрыялу;

б) якія віды онімаў на сённяшні дзень падлеглі лексікаграфічнай сістэматызацыі;

в) якія кірункі развіцця анамастычнай лексікаграфіі з’яўляюцца ў сучаснай лінгвістыцы найбольш перспектыўнымі;

г) якія новыя слоўнікавыя праекты ў галіне анамастыкі існуюць у айчыннай і замежнай лінгвістыцы.

Тэма: “Беларуская антрапаніміка як навука”.

Заданне. Падрыхтаваць кароткія вусныя тэматычныя паведамленні, у якіх асвятляліся б наступныя пытанні:

а) які асноўны аб’ект вывучэння антрапанімікі;

б) як антрапаніміка звязана з іншымі навукамі лінгвістычнага і нелінгвістычнага профілю;

в) хто з’яўляецца пачынальнікам беларускай антрапанімічнай школы, якія кірункі дзейнасці антрапаністаў асабліва актуальныя на цяперашнім этапе развіцця антрапапнімікі;

г) якія асноўныя дасягненні мае беларуская гістарычная антрапаніміка, хто з даследчыкаў распрацоўвае гэтую галіну антрапанімічнай навукі;

д) хто з антрапаністаў і ў якім рэчышчы вывучае антрапаніміконы літаратурна-мастацкіх твораў.

Тэма: “Неафіцыйныя найменні ў антрапанімічнай сістэме”.

Заданне. Падрыхтаваць кароткія вусныя тэматычныя паведамленні, у якіх асвятляліся б наступныя пытанні:

а) функцыянальная эвалюцыя такога іменалагічнага кампанента як мянушкі;

б) разнавіднасці сучасных мянушак (індывідуальныя, групавыя, родавыя);

в) прычыны ўзнікнення, асноўныя характарыстыкі і разнавіднасці псеўданімаў;

г) вызначальныя характарыстыкі, функцыянальнае прызначэнне, лексіка-семантычныя і структурныя тыпы такіх неафіцыйных нацменняў як камп’ютарныя нікі.

Тэмы: “Айконімы”, “Мікратапонімы”, “Гідронімы”.

Заданне. Падрыхтавацца да вуснага адказу па наступных пытаннях:

а) як класіфікуюцца тапанімічныя найменні (айконімы, мікратапонімы, гідронімы) паводле семантычнай аднесенасці і структуры;

б) якія групы тапонімаў (айконімаў, мікратапонімаў, гідронімаў) паводле паходжання вылучаюцца ў беларускай тапанімічнай сістэме. Укажыце на карце Беларусі тапанімічныя адзінкі балцкага, цюркскага, нямецкага, фінскага паходжання;

в) раскажыце пра зніклыя або змененыя ў выніку перайменавання беларускія тапанімічныя найменні;

г) прывядзіце прыклады тапанімічных варыянтаў на беларускай тэрыторыі;

д) прывядзіце прыклады вяртання старых назваў беларускіх тапонімаў, якія падлеглі скажэнням або неапраўданым заменам;

е) якім чынам вырашаюцца пытанні нармалізацыі і стандартызацыі ў галіне беларускай тапаніміі; назавіце існуючыя нарматыўныя дакументы, якія рэгламентуюць нарматыўнае ўжыванне беларускіх тапонімаў.

Тэма: “Спецыфіка літаратурнай анамастыкі”.

Заданне. Падрыхтавацца да вуснага адказу па наступных пытаннях:

а) якія функцыі выконваюць анамастычныя адзінкі ў структуры мастацкага тэксту;

б) якімі якасцямі тэксту прадвызначаецца склад і фармальныя характарыстыкі літаратурных онімаў;

в) прывесці прыклады ўжывання ў тэкстах беларускіх аўтараў так званых “гаворачых” онімаў;

г) што такое прэцэдэнтныя анамастычныя адзінкі; прывесці іх ужывання ў літаратурных кантэкстах;

Тэма: “Арфаграфічнае афармленне анамастычнай лексікі”.

Заданне. Выканаць тэставыя заданні па тэме**.**

Пры падрыхтоўцы да тэсту звярнуць увагу на наступныя пытанні:

а) неабходнасць спецыфічнага падыходу да пісьмовага афармлення онімаў;

б) два супрацьлеглыя спосабы пісьмовай перадачы антрапонімаў у перыяд фарміравання правапісных традыцый на пачатку XX стагоддзя;

в) супярэчлівыя арфаграмы з анамастычнымі адзінкамі ў сучаснай пісьмовай практыцы.

Тэма: “Скланенне онімаў”.

Заданне. Выканаць кантрольную работу па тэме**.**

Пры падрыхтоўцы да кантрольнай звярнуць увагу на наступныя пытанні:

а) асаблівасці скланення беларускіх прозвішчаў на пачатковым этапе фарміравання новай беларускай літаратурнай мовы (XIX – пачатак XX стагоддзя);

б) сучасныя правілы словазмянення онімаў;

в) спрэчныя арфаграмы, якія датычаць пісьмовай перадачы анамастычных адзінак.

Тэма: “Перадача беларускіх онімаў па-руску”.

Заданне. Выканаць пісьмовыя практычныя заданні па тэме**.**

Пры падрыхтоўцы да тэсту звярнуць увагу на наступныя пытанні:

а) пазіцыі, у якіх найчасцей адзначаюцца недакладнасці пры перадачы беларускіх анамастычных адзінак па-руску;

б) шляхі нармалізацыі рускамоўнага афармлення беларускіх прозвішчаў;

в) аналіз існуючых “Тэхнічных кодэксаў” па перадачы беларускай тапанімчнай лексікі на беларускую мову.

Тэма: “Пытанні транслітарацыі онімаў лацінскай графікай”.

Заданне. Выканаць тэставыя заданні па тэме**.**

Пры падрыхтоўцы да тэсту звярнуць увагу на наступныя пытанні:

а) традыцыйная беларуская лацінка і яе прымяненне пры перадачы беларускіх геаграфічных найменняў;

б) спецыфіка транслітарацыі беларускіх антрапонімаў лацінскай графікай: аналіз дзеючай сістэмы беларуска-англійскай лацінкі;

в) прапановы па ўдасканаленні прымянення лацінкі ў межах беларускай анамастычнай сістэмы;

Тэма: “Вызначэнне матывацыйных асноў онімаў”.

Заданне. Падрыхтаваць разгорнутае паведамленне (даклад) па адно з наступных тэм**:**

а) спецыфіка анамастычнай этымалогіі;

б) выкарыстанне гістарычных, этнаграфічных, дыялектных даныя пры вызначэнні паходжання і семантыкі онімаў;

в) навуковая і народная этымалогія онімаў, іх практычнае і пазнавальна-выхаваўчае значэнне.

ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

1. Вуснае апытанне.
2. Тэматычнае паведамленне.
3. Даклад.
4. Практычныя пісьмовыя заданні.
5. Тэст.
6. Кантрольная праца.
7. Экзамен.

МЕТОДЫКА ФАРМІРАВАННЯ ВЫНІКОВАЙ АДЗНАКІ

Выніковая адзнака фарміруецца на аснове:

1. Правіл правядзення атэстацыі студэнтаў (Пастанова Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь № 53 ад 29 мая 2012 г.);
2. Палажэння аб рэйтынгавай сістэме ацэнкі ведаў па дысцыпліне ў БДУ (Загад рэктара БДУ ад 18.08.2015 № 382-ОД);
3. Крытэрыяў ацэнкі ведаў студэнтаў (ліст Міністэрства адукацыі ад 22.12.2003).

ПРАТАКОЛ
УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ З ІНШЫМІ ДЫСЦЫПЛІНАМІ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы по вучэбной дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
Тэорыя імя ўласнага	кафедра сучаснай беларускай мовы філалагічнага факультэта	прапаноў няма	змен не патрабуецца пратакол № 10 ад 11.05.2018
Этналінгвістыка	кафедра сучаснай беларускай мовы філалагічнага факультэта	прапаноў няма	змен не патрабуецца пратакол № 10 ад 11.05.2018

ДАПАЎНЕННІ І ЗМЕНЫ
Ў ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЕ УВА
НА _________ / _________ ВУЧЭБНЫ ГОД

№ п/п	Дапаўненні і змены	Абгрунтаванне

Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры
________________________________ (пратакол № ____ ад __________ 20___ г.)

Загадчык кафедры

_____________________ ___________________ ______________________

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Дэкан факультэта

_____________________ ___________________ ______________________